

supporterkulturen, som särskilt viktiga för förståelsen av publikkulturen. En avart av supporterkulturen är den s.k. huliganismen – med våld och aggressiv manlighet som förtecken.

Men frågorna om publik och dess beteende tycks vara många. Varför kommer så få till damfotbollen? Ska man få bränna bengaler? Varför kommer få och ser lokala och regionala friidrottstävlingar? Hellspong samlar ihop de flesta frågorna och ger nya perspektiv.

Jag vill ta upp en tanke som Hellspong nämner i inledningen. Han menar att valet av Stockholm dels är av bekvämlighetsskäl (han bor där och kan enkelt fältarbete där), dels av något slags representations-skäl; Stockholm speglar resten av Sverige vad gäller olika sorters idrotter (förutom vissa vintersporter lägger han till). Men jag är inte så säker på det senare, fast av ett annat skäl än det han anför. På få andra platser kan en idrottstävling locka mer (och så engagerad) publik till gästande lag som i Stockholm. Inflyttningen till huvudstaden kan vara en orsak givetvis. Men vad gör detta med idrottsevenemanget? Den ”vanliga” ordningen är ju att hemmalaget har en fördel med publikens stöd i ryggen. En sådan omvänd ordning kan man inte hitta någon annanstans än i Stockholm. Så på det viset är publiken i huvudstaden annorlunda och väl värd att reflekteras kring. I övrigt tycks Hellspong ha reflekterat över det mesta.

I det avslutande kapitlet prövar Hellspong några begrepp för att analysera publiken förr och nu. Han utgår från tidigare använda begrepp i forskningen men justerar dem något och kallar dem ”neutral”, ”skötsam”, ”egensinnig” och ”revolterande” – jag går inte igenom vad som avses här och nu. De olika begreppen får läsaren att se mönster och förändringar med Hellspongs guidning med exempel och kommentarer. Han menar att den stora gränsdragningen gällande publikbeteende går mellan lagbollidrotter och individuella idrotter; de förra är mer egensinniga (högljudda, patriotiska, våldsamma). Han har säkert helt rätt. Varför lagbollidrotterna utmärker sig spekuleras i: publikens storlek, kampen på planen eller är det en fråga om identitet och emotionellt engagemang? Läsaren förs sedan vidare till jämförelser med teaterpublik, resonemang om ritualer och ceremonier samt olika sociologiska tolkningar. Personligen gillar jag dessa analyser. De kan gott komma i slutet av texten, men jag hade gärna sett dem tidigare också. De tidigare beskrivande kapitlen är trevliga, rikt illustre-

rade med bilder och härlig närhet till publikens beteende i skilda miljöer och tider. Men varför inte guida läsaren med etnologiska, sociologiska, historiska analyser kring publikbeteende som ett sätt att bryta av då och då i dessa skildringar? Men jag är inte tvärsäker. Kanhända är de avslutande sidorna möjliga att ta till sig just för att beskrivningarna av vad som skedde bland publiken under Nordiska och Olympiska spelen, i Eriksdalshallen och på löptävlingar runt Djurgården är så etnografiskt detaljrika och behåller greppet om läsaren i känslan för vad som pågår eller pågick.

Hellspong kan sin publik, han läser av den och han förstår den. Språket är utan konstigheter och direkt föredömligt. För den som vill veta mer om idrottspublik förr och nu ska läsa boken och den som vill förstå dagens debatt om huliganism och publikens sviktande intresse över tid kan få nya perspektiv. Den som har egen erfarenhet av att tillhöra någon slags idrottspublik kommer att känna igen sig i hänryckning, känslsvall, analytisk blick och fascination kring prestationer. Den som aldrig eller sällan ser idrott på plats får genom Hellspongs bok en möjlighet, om än tillfällig, att ta del av en av vår tids stora nöjen: att vara idrottspublik.

Jesper Fundberg, Malmö

Västsvenskt vardagsliv under andra världskriget. En tillbakablickande antologi. Birgitta Skarin Frykman, Annika Nordström & Ninni Trossholmen (red.). A-Script förlag, Göteborg 2014. 247 s., ill. ISBN 978-91-8717-11-6.

Det förefaller paradoxalt nog som om ju längre bort vi kommer från andra världskriget desto större uppmärksamhet ägnar vi det. För svensk del tog debatten verklig fart först efter det kalla krigets slut, då Maria Pia Boëthius 1991 publicerade boken *Heder och samvete*. Den resulterade i en närmast moralisk ordväxling kring neutralitet och eftergiftspolitik, som ännu inte ebbat ut. Nyss har en duell härom utkämpats med professorerna Klas Åmark och Alf W. Johansson som huvudkombattanter, båda disputerade inom ramen för projektet *Sverige under andra världskriget*. Med en pedagogisk förenkling kan det sägas att Torgny Segerstedts obönhörligt principiella Leviatankamp ställts mot Per-Albinlinjens pragmatiska hållning.

I den nyligen utkomna *Västsvenskt vardagsliv under andra världskriget* är den utrikespolitiska och diplomatiska balansgången nedtonad. Som titeln anger är fokus ett helt annat. I sitt bidrag ”Skolan i krigets skugga” tangerar ändå pedagogikprofessorn Berit Askling Segerstedts heroiska men kontroversiella hållning, liksom hon för en diskussion om de nazist-sympatier som rymdes inom lärarkåren, särskilt på läroverkshåll. I Åke Sintrings bidrag berörs division Engelbrecht och permittenttrafiken. Det sker ur ett Laholmsperspektiv på den tiden järnvägen till gagn för resenärer och pendlare passerade centralt genom den lilla staden och inte som nu närmare en mil bort för att sedan landa i den mångmiljardslukande tunneln, som äntligen tycks närma sig sin fullbordan.

Inriktningen anges i förordet och ingångsartikeln av etnologen Birgitta Skarin Frykman, som lett projektet med insamlingen av det stora materialet från informanter på vilket antologin bygger. Det har skett i samarbete med Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg. I materialet ryms mycket om mat och dryck, ransonering och kristidsnämnder, hamstring och svarta börsen liksom odling på gräsmattor, även i tätorter. De solgula bananerna, i verkligheten väl lika ofta gröna, lyfts fram som en fredsmarkör då kriget gick mot sitt slut. Även duvslag och kaninburar, vars innehåll drygade ut kosthållet, får sin plats liksom den strama klädekonomin och den ständigt pågående strumpstopningen. En del kretsar kring den eftertraktade kaffebönan med allsköns surrogat. Lite kuriöst har artikeln om kaffedrickandet författats av en skribent, Karl Lundén, som själv egentligen aldrig druckit kaffe men uppskattat den markanta aromdoften. Parentetiskt ställer denne också frågan varför surrogatkaffet överhuvudtaget dracks, då det enligt informanternas samstämda vittnesbörd smakade tämligen vidrigt.

Fiskarbefolkningens prekära situation under kriget beskrivs initierat av Ninni Trossholmen. Även om Sverige jämfört med de krigförande länderna kom lindrigt undan upplevde fiskarbefolkningen i kustsambhällena mycken tragik. Yrkesfiskarna levde farligt då de skulle dra upp sin fångst kring minerade vatten. Kvinnorna på land bar på ständig oro. Om de talrika offren bär de bohuslänska kyrkogårdarna noggsamt vittne. På Öckerö i Göteborgs norra skärgård har det rests minnesmärken för att hedra de omkomna, som långtifrån alla var svenskar.

Inte oväntat har det fallit på historikern Lennart K.

Perssons lott att beskriva epokens idrottshändelser. Efter att ha sysslat med syndikalism och bohuslänsk stenindustri – förutom någon utflykt till dansbanor och festplatser i det Östsmåland varifrån han stammar – har han nitiskt och entusiastiskt gett sig hän åt denna mer udda del av historien, inte minst i dess göteborgska variant. Han säger sig vilja lyfta fram vad som tidigare i traditionell historieskrivning försumrats. I sitt antologibidrag har han koncentrerat sig på handbollslandskamper mellan Sverige och Tyskland, varav två, 1941 och 1942, spelades i den fullsatta Mässhallen, rymmande närmare 5 000 åskådare. Först efter operation Barbarossa förunnades det Sverige att vinna, till och med överlägset, över världsmästarnationen Tyskland. Naturligtvis innehöll evenemangen en politisk och moralisk komplikation, fastän kanske mer i efterhand än då det begav sig.

En aning stolt är jag över att Persson i text och bild lyft fram de fleråriga svenska handbollsmästarna från Majorna, eftersom denna stadsdel utgjorde basen för mitt eget unga liv mellan Münchenkris och Hiroshimabomb. För övrigt kan jag, om det tillåts, sälla mig till informanterna och komplettera med egna minnesbilder. Dit hör måndagseftermiddagarnas Hesa Fredrik, som ju fortsatte att ljuda även efter kriget, någon enstaka vistelse i skyddsrum, potatis- och grönsaksodling i stället för gräsmatta utanför våra fönster plus tidigare än för de flesta avsmakning av bananer, som min far vid yrkesmässiga besök i Frihamnen kunde ”smuggla” ut. I kvarteret ordnades löpartävlingar för småpojkar, som skulle påminna om de riktiga duellerna mellan Gunder Hägg och Arne Andersson, som utspelade sig på Slottsskogsvallen några kilometer bort. På gatan, där det uppträdde fler hästekipage än bilar, spelade pojkar fotboll, medan flickorna hoppade rep och hage. Ingen ifrågasatte könsrollerna i denna med krigets fasor samexisterande göteborgska idyll.

Om idrotten beretts frikostigt utrymme så gäller det motsatta kyrka och religion, fastän det i denna delvis schartauanska landsända fanns en viss koppling till tyskvänliga och brunmelerade åsikter. Tydligast framträder de i Göteborgs Stifts-Tidning, redigerad av Ivar Rhedin, kyrkoherde i Säve församling på Hisingen. Åsiktsmässigt kan denne ses som en motpol till sin antagonist Torgny Segerstedt. Med religiös anknytning nämns inte mycket mer än den Finlands-hjälp, i form av ambulanser men även jaktflygplan, dock aldrig levererade, som Isak Been, kyrkoherde i

Christine svenska församling, lät organisera under Vinterkriget. Därtill hade ju den moraliska kampen i religiös drapering kunnat lyftas fram. Ett exempel är då kyrkoherden Gustaf Grände iförd prästskrud plötsligt stod på festplatsen i halländska Tvååker en juni-kväll 1941. Här rör det sig om vad samtiden kallade dansbaneländet, ett fenomen som etnologen Jonas Frykman kartlagt i en uppmärksam bok från sent 1980-tal.

Därför är det också rimligt att musiken och nöjeslivet fått ett eget kapitel, här signerat Annika Nordström, en av antologins redaktörer. Det var en tid då jazzen, som på sina håll inte ansågs rumsren, var på väg att slå igenom. Många förbjöds att se filmen *Swing it magistern* från 1940, där Alice Babs fick sitt genombrott. De unga entusiasmerades men av traditionsbevararna ansågs sångerskan med sin amerikanska musikstil vara en ungdomens förförare. Musiken kunde även utnyttjas för att höja beredskapsandan. Till den repertoaren hörde *Obligationsmarschen* och självfallet *Min soldat*, insjungen av Ulla Billquist, liksom *Det var Bohus Bataljon*. Den sistnämnda, skriven och komponerad av Axel Flodén och Sten Frykberg, hade fått första pris i en marschmeloditävling för I 17 i Uddevalla. Den tillvann sig så stor popularitet att det tedde sig naturligt att sätta samma titel på en minnesskrift om försvarsberedskapen i Väst-sverige 1939–1945, utgiven bara några få år efter krigets slut och författad av de närmast involverade och ansvariga.

Så mycket nytt förmedlar väl inte denna antologi om en period som börjar bli grundligt utforskad. I gengäld väcker den, full av nostalgi, delvis förborgade minnen. Gott så.

Bert Mårald, Umeå

Yvonne Maria Werner: *Katolsk manlighet. Det antimoderna alternativet – katolska missionärer och lekmän i Skandinavien*. Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2014. 348 s., ill. English summary. ISBN 978-91-7061-148-3.

Lundahistorikern Yvonne Maria Werner har bedrivit ingående forskning om katolicismens sentida historia i ett protestantiskt dominerat Norden och har lett ett forskningsprojekt med titeln ”Kristen manlighet – en modernitetens paradox”. Den här recenserade bo-

ken är utgiven i samarbete med Centrum för Öresundsstudier, före 2014 benämnt Centrum för Danmarksstudier, vid Lunds universitet och har nummer 33 i dess skriftserie. Den handlar om katolsk manlighet i Skandinavien under tidsperioden 1850–1940 och är ett resultat av det nämnda projektet. Boken fäster huvudvikten vid analys av mansideal och manlighetskonstruktioner, i förhållande till det kvinnliga könet och protestantiska ideal, hos katolska präster och ordensmän. De kom från katolska länder som missionärer till Skandinavien. Författaren har dessutom studerat manliga konvertiter som var infödda nordbor och som kom att verka i Skandinavien. Den katolska missionen möjliggjordes genom en liberalisering av religionslagstiftningen i Skandinavien med början i Danmark genom dess nya grundlag 1849.

Författaren har använt sig av ett rikt källmaterial bestående av rapporter och brev som sänts från missionärerna till de katolska uppdragsgivarna i Tyskland, Frankrike och Italien och som förvaras i olika arkiv i Sverige, Danmark, Tyskland, Frankrike och Italien. Boken har en solid empirisk grund som är beundransvärd, och materialet kommer rikligt till tals i framställningen. Rikedomen på detaljer är i mesta laget och försvårar för läsaren att behålla den röda tråden som går genom hela boken. Huvuddragen i boken är lättast tillgängliga i den utförliga engelska sammanfattningen (s. 305–312).

Teoretiskt sett hämtar författaren impulser från den franske sociologen Pierre Bourdieus teori om manlig dominans och konkurrens mellan män i offentliga rum samt kvinnors frivilliga underordning. Det katolska prästidealet utgjorde en *habitus clericalis* som innebar en isolering från det omgivande samhället och en syn på celibatet som en högre värderad livsform jämfört med äktenskapet, vilket var främmande i det protestantiska Skandinavien. Författaren hämtar också inspiration från tankegångar hos den australiensiske mansforskaren R. W. Connells teori om hegemonisk manlighet. Diskursperspektivet blir framträdande i analyserna av normer och värderingar. Ett kulturmötesperspektiv gör sig gällande i relationerna mellan nordiskt och utländskt, katolskt och protestantiskt samt mellan religiöst och sekulärt, och hur detta knyts till det manliga respektive kvinnliga. Mycket av konflikter och maktkamp, där också kvinnliga ordensmedlemmar var involverade, kommer fram i brev och rapporter från missionärerna. Känsломässiga uttryck gör sig gällande i form av